

FRANK VANDENBROUCKE

Wie? Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en voorzitter Academische Raad voor het pensioenbeleid.

Wat? Wat de eerste pensioenpijler kan beloven aan de werkende jongeren van vandaag (en wat niet) moet veel duidelijker aangegeven worden.

Paniek over onze pensioenen is niet nodig, een debat wel

Alarmkreten en oude dogma's die gemakkelijk weerlegd kunnen worden, leiden alleen maar verder van de pensioenhervorming, schrijft FRANK VANDENBROUCKE

Het grote pensioenbedrog van Jef Vuchelen en Mark Scholliers (*DS 5 oktober*) is een merkwaardig boek. Ons pensioenstelsel zou 'aan de rand van de financiële afgrond' staan'. Het rapport van de Commissie Pensioenhervorming (CPH) was niet meer dan 'prutsen in de marge'. Het drama is dat het huidige pensioenstelsel gebaseerd is op repartitie: lopende inkomsten worden meteen omgeslagen in pensioenuitgaven. Een omslagstelsel wordt bedreigd door faillissement wanneer de bevolking veroudert. En als het niet failliet gaat, dan leidt het alleszins tot grote onzekerheid omdat het afhankelijk is van de economische groei. Omdat de CPH deze financieringstechniek niet in vraag stelt, kiest ze dus 'bewust voor fragiliteit en onzekerheid'. Alleen kapitalisatie, waarbij fondsen worden aangelegd, kan ons volgens Vuchelen en Scholliers redden.

Het is moeilijk discussiëren met mensen die niet lezen wat je schrijft. Zo beweren Vuchelen en Scholliers dat de CPH de verhoging van de wettelijke pensioensleeftijd tot 67 'slechts terloops' vermeldde. Vreemd, want 40 van de 200 pagina's van het beleidsadvies van de CPH waren gewijd aan de verhoging van de pensioenleeftijd. Daarin hebben we zorgvuldig afgewogen wat de impact ervan zou zijn onder gunstige en minder gunstige hypothesen met betrekking tot de werkgelegenheid.

Vuchelen en Scholliers gaan bovendien voorbij aan onze centrale boodschap: het pensioencontract moet zekerheid bieden in een onzekere wereld. De toekomstige economische groei is hoogst onzeker, de demografische ontwikkeling kunnen we ook niet met zekerheid voorspellen. Het pensioencontract is een verdelingscontract, en dat moet maximaal 'immuun' worden voor die onzekerheden: ingebouwde aanpassingsmechanismen moeten de verhouding tussen de inkomens van gepensioneerden en actieven stabiel houden, wat ook de economische en demografische toekomst is. Het verdelingscontract moet helder zijn; en het moet betrouwbaar zijn, dus betaalbaar. Deze kerngedachte uit het rapport (aanpassingsmechanismen inbouwen voor een fatsoenlijke en betaalbare verhouding tussen pensioenen en actieve inkomens) is door de politiek noch de sociale partners opgepikt. Evenmin door Vuchelen en Scholliers; van academici zou je kunnen verwachten dat zij het model dat deze redenering ondersteunt analyseren en bekritisieren.

Dogma's uit de oude doos

Vuchelen en Scholliers plaatsen daartegenover het dogma van de kapitalisatie: alleen beleggen in je eigen pensioen biedt zekerheid. Met indrukwekkende nauwkeurigheid wordt gesteld dat het volstaat om gedurende 47 jaar maandelijks 97,13 euro te beleggen om een pensioenkapitaal te verzamelen van 120.000 euro. Dat inflatie- en renteverwachtingen ook onzeker zijn, wordt afgedaan als niet zo belangrijk op de lange termijn. Tja. Wie gelooft dat kapitalisatie voor rotsvaste zekerheid zorgt, moet eens luisteren naar het debat dat nu in Nederland woedt over de gevolgen van de lage rente voor pensioenbeloften gebaseerd op fondsen.

Maar de belangrijkste reden waarom dit zo'n merkwaardig boek is, is dat de auteurs voorbijgaan aan een karrenvracht academische literatuur over de voor- en nadelen van repartitie en kapitalisatie. Ze blijven steken in een stelling die vele jaren geleden de dienst uitmaakte: alleen kapitalisatie zou bestand zijn tegen demografische en

economische schokken. In de economische wetenschap is dit dogma intussen al lang begraven. Repartitie en kapitalisatie zijn verschillende financieringstechnieken, met verschillende types van financieringsrisico's. Fundamenteel is dat bij repartitie de economische basis van het pensioenstelsel gevormd wordt door de ontwikkeling van de loonmassa, of, meer in het algemeen, de ontwikkeling van de nationale economie; het economische risico ligt dus bij de nationale economie. Kapitalisatie laat toe om het risico te diversifiëren, ten minste als een deel van de kapitalen internationaal belegd is, los van de nationale economie. Dat kapitalisatie toelaat om veroudering op te vangen en repartitie niet, is een mythe. Het fundamentele inzicht, dat ontbreekt in dit boek, is dat veroudering hoe dan ook leidt tot een verdelingsvraagstuk: hoeveel van de door actieven geproduceerde rijkdom kan worden geconsumeerd door niet-actieve ouderen? Repartitie en kapitalisatie zijn financieringstechnieken, maar geen van de twee biedt een evidente oplossing voor het verdelingsconflict tussen de generaties.

Een mix van repartitie en kapitalisatie is nuttig. De mate waarin je zo'n mix tot stand kan brengen, hangt af van het historische vertrekpunt: in België overheerst repartitie, afbouwen is niet zinvol en zou een dubbele last leggen op de huidige generatie actieven. In het repartitiestelsel moeten aanpassingsmechanismen voorzien worden, zodat het beoogde sociale resultaat – een fatsoenlijke verhouding tussen pensioenen en actieve inkomens – immuun wordt voor economische en demografische schokken. Een robuust repartitiestelsel kan dan aangevuld worden met kapitalisatie, bijvoorbeeld via sectorale pensioenfondsen, en voor de contractuelen in de openbare sector. Dat komt allemaal aan bod in het rapport van de CPH. Let wel, het is niet omdat de CPH dit zegt, dat het juist is. Maar het zou goed zijn voor het debat als je op deze argumenten ingaat.

Hervorming blijft een werf

Paniek zaaien op basis van catastrofescenario's leidt niet tot hervormingen, omdat deze scenario's gemakkelijk te weerleggen zijn. We zijn dus niet geholpen met het boek van Vuchelen en Scholliers. Wat moet er dan wel gebeuren? De regering heeft belangrijke ingrepen in het pensioenstelsel beslist; sommige voorstellen van de CPH zijn overgenomen. Met het oog op de betaalbaarheid van het systeem zijn de regeringsbeslissingen meer dan 'morrelen in de marge'.

Maar de belangrijkste gedachte van de CPH – een sociale doelstelling vastleggen en het systeem stabiliseren op basis van die doelstelling – is niet overgenomen. Er is ook geen debat over gevoerd. Daardoor blijft het Belgische pensioencontract maatschappelijk fragiel. De communicatie van minister Daniel Bacquellaine (MR) dat de eerste pijler 'niet zal volstaan', en aangevuld moet worden met kapitalisatie, helpt daarbij ook niet. Er moet veel duidelijker aangeven worden wat de eerste pijler wel kan beloven aan de jongeren van vandaag.

De gegevens voor het debat zijn aanwezig: op vraag van de Academische Raad (de opvolger van de CPH) hebben het Kenniscentrum Pensioenen en het Planbureau onderzocht hoe de kwaliteit van de pensioenstelsels in de toekomst evolueert. Hun berekeningen zijn in zekere zin en tot op zekere hoogte geruststellend: er tekent zich geen dramatische achteruitgang af van de kwaliteit van onze pensioenstelsels. Maar wie dieper graaft, vindt ook aanduidingen over de gemiddelde kwaliteit van de werknemerspensioenen die minder geruststellend zijn, ondanks de implementatie van de recente hervormingen en de verlenging van de loopbanen. We hebben dit uitgelegd in een nota die publiek beschikbaar is en waarin we pleiten voor het opstellen van precieze kwaliteitsindicatoren inzake pensioenen, zodat een grondig debat kan worden gevoerd. Daarop is nog steeds geen reactie gekomen. Eerder dan nu dogmatische recepten uit de oude doos te toveren, moeten we dit concrete debat opstarten.

De genoemde nota is te lezen op www.frankvandenbroucke.uva.nl